

## ПОРАДНИК ІЗ СОНМА\* (ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Ю.З. ГІЛЬБУХА)

Євген ВЕРЕЩАК

УДК 159.923

**Yevhen Vereshchak  
ADVISOR FROM SONMA  
(TO 90TH ANNIVERSARY OF YU.Z. HILBUKH'S BIRTHDAY)**

Мало хто доживає до такого поважного – 90-літнього – віку на цій грішній землі. Я знав лише одного вченого, чия доля була пов'язана з нашим Інститутом, який переступив поріг довгожителів. Це професор *Дмитро Федотович Ніколенко* (1899–1994). “Днів віку нашого сімдесят літ, а при силі – вісімдесят літ, і гордощі їхні марнота і праця, бо все швидко минає і ми відлітаємо. Навчи нас лічити отак наші дні, щоб ми набули серце мудре!” (Пс.90:10,12).

Ю.З.Гільбух трішки перекрив нижню Біблійну межу, залишивши цей світ на 73-му році життя. Але досягнув помітних успіхів у психології.

Ім'я Юрія Зіновійовича Гільбуха як особистості вченого відоме не лише у психолого-педагогічному середовищі України, а й в колишньому Союзі також. Одні знали його особисто як вченого, познайомившись на з'їздах психологів, наукових конференціях, семінарах, другі – завдяки його працям, треті запам'ятали його як керівника курсу лекцій з підвищення кваліфікаційного рівня шкільних



**Юрій Зіновійович ГІЛЬБУХ  
(1928–2000)**

психологів, методистів, учителів.

Ю.З. Гільбух народився 30 березня 1928 року в м. Кременчук Полтавської області. З 1960 р. пов'язав свою долю з НДІ психології МО УРСР (пізніше Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України), вступивши до заочної аспірантури. У 1964 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Формування у підлітків уміння планувати свою працю в навчальних майстернях”. Надалі він широко висвітлює різноманітні питання загальної, педагогічної психології, психології праці. Проте основні наукові інтереси й здобутки Юрія Зіновійовича стосуються теоретичних і прикладних питань шкільної та професійної психодіагностики, які він узагальнив у дисертації “Метод психологічних тестів і шляхи його удосконалення”, й у 1987 р. здобув науковий ступінь доктора психологічних наук.

Найсуттєвіша риса Ю.З. Гільбуха – працездатність – всеохопна, виснажлива, вкрай продуктивна. З погляду стороннього спостерігача, Юрій Зіновійович сам себе прирік на

\* В основу даної статті покладено матеріал попередніх публікацій (зокрема [1, с. 53–54]).

каторжну працю. Казав так: “Іншої долі не уявляю. Життя без творчої активності рівнозначне смерті”. І справді, він міг працювати 12, 14, 18-ть годин на добу, безперервно. Перепочивав, коли валився з ніг. Так десятиліттями.

Висока дисципліна мислення, відмінна тривала пам'ять, звичка піддавати різні факти, події, ситуації критично-логічному переосмисленню, майстерність психологічному аналізу життєвих ситуацій дозволяли Ю.З. Гільбуху постійно перебувати у належній творчо-науковій готовності, використовувати новітні знання точних, технічних, природничих, гуманітарних наук у своїй творчості. Його праці допомагало все, що він вивчав, читав, спостерігав, почув від школяра або академіка... “Якщо я маю написати чи сказати щось аудиторії на п'яти сторінках, то повинен спочатку опрацювати 500”, – казав Юрій Зіновійович науковцям-початківцям. Він вправно користувався логічними операціями: синтезом та аналізом, інтерпретацією, перенесенням знань з однієї галузі до іншої, узагальненням і, нарешті, формуванням наукових висновків та рекомендацій. Одержаний результат завжди був стартовим етапом глибшого дослідження, експериментування, повніших узагальнень, досконаліших практичних рекомендацій.

Вражала принциповість Ю.З. Гільбуха як науковця, начебто формальна пунктуальність, за якою насправді проглядалася висока методологічна культура. Актуальність науково-дослідної роботи, її об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотези, методи, наукову новизну дослідження, теоретичну і прикладну значимість він вважав за найнеобхідніше поза будь-яких указівок згори. Потребу вміти формулювати ці загальновідомі атрибути початківцю-досліднику він пояснював популярно: *що?* (хочеш сказати, пояснити, дослідити); *для чого?* (що з цього вийде, що дасть твій експеримент суспільству, науці, конкретній галузі знань, чи варто за це братися, чи знаєш, що зробили до тебе інші); *де?* (де знайде застосування майбутній результат, чи потрібний він комусь сьогодні, завтра? Чи, можливо, взагалі без нього можна обійтись?); *як?* (якими методами, прийомами, шляхами дослідження плануєш просуватися до поставленої мети?) і т.д.

Творчу діяльність Юрій Зіновійович завжди узгоджував із вимогами і принципами наукової організації праці. Себе він вважав не дуже організованим та акуратним науковцем, проте це скоріше пояснювалося скромністю і високою вимогливістю. Він добре організував

усе, починаючи від аналізу літератури, підготовки та проведення експерименту і закінчуючи обробкою емпіричного матеріалу, його систематизацією, оформленням результатів тощо. Належна увага приділялась картотеці, множильній техніці (навіть ручкам, олівцям, лінійкам, ножицям та іншому письмовому приладдю). “Поганий стержень мене дратує”, – казав учений. Тривалих, наукоподібних, нудних доповідей не любив. Інша річ – обговорення цікавої проблеми за “круглим столом”, наприклад, у складі лабораторії чи на семінарі молодих науковців. Зате міг багатогодинно просиджувати в бібліотеці чи вдома за читанням й аналізом літературних джерел.

Юрій Зіновійович не робив секретів зі своєї творчо-розумової “кухні”, не видавав себе за вченого з великим вродженим талантом, не приховував того, що успіх приходив до нього через титанічну працю. Так, консультуючи якомось автора статті на початку співпраці з математико-статистичного питання, він зауважив: “Ви думаєте, що це я сам по собі такий розумний? Нічого подібного, я не лише багато читаю, а й консультуюсь з різних питань із компетентними колегами. З Г.С. Костюком – само собою. А ще з Г.О. Баллом, М.В. Ричиком, Ю.І. Машбицем та іншими”. Під час одного із засідань лабораторії технологію свого мислення пояснив так: “Ви, шановні колеги, думаєте, що з подібним повідомленням, від якого, бачу, ви в такому захопленні, я зміг би виступити, якби зробив це першим? Нічого подібного, це я, вислухавши вас, до чогось додумався, переосмислив почуте, здогадався, по-новому проінтерпретував свої попередні погляди”. Або ще Юрій Зіновійович, аби трохи розбурхати творчо-потенційні сили колеги-початківця, говорив так: “Та що ви так боязко, з такою обережністю, від якої аж нудить, тут пишете? Беріть відразу “бика за роги!”. Ну то й що з того, що ви без базової психологічної підготовки? Зате ви добре знаєте школу і не по книгах, а з власної практики. Це дуже важливо”. Вчений знав, що говорив, бо й сам після закінчення ВНЗ пройшов педагогічний гарт на посаді викладача педучилища і директора школи в місті Чорткові Тернопільської області.

Ще цікаве свідчення з вуст Ю. З. Гільбуха: “Не було в мене спочатку ні великого запасу психологічних знань, ні значного досвіду, ні багато ідей. На потрібну цитату я накидався, як голодний звір. А тепер ідеї випирають з мене, шукаючи приводу реалізуватися в моїх працях або у працях колег”.

Аби мати повніше уявлення про особистість Юрія Зіновійовича як вченого, керівника лабораторії, наставника і порадирика аспірантів і здобувачів ученого ступеня, громадянина і просто людини зі своїм характером, досягненнями і труднощами в роботі, достоїнствами і слабкостями, автор звернувся свого часу до думки його колег, учнів, членів команди. Деякі погодилися доповнити психологічний портрет знаного науковця. Матеріал їхніх міркувань надруковано в статті, присвяченій 80-річчю Ю.З. Гільбуха [2, с. 66–70]. Трьох з них вже немає серед нас. Це Г.О. Балла, О.Т. Губка, С.Л. Коробко. Два роки тому, до речі, на 86-му році життя, померла й Фаїна Абрамівна (2015), вірна супутниця Юрія Зіновійовича. Вона пережила чоловіка на тринадцять років.

За два останні десятиліття в науку, зокрема, в її психологічний цех, прийшло багато молодих спеціалістів. Тому вважаємо доцільним пригадати деякі моменти з біографії вченого.

На початку своєї наукової діяльності Ю.З. Гільбух натикався на чималі труднощі. Зокрема при написанні кандидатської дисертації в нього “фрази виходили кострубаті, їх доводилось багаторазово переробляти... Хто б міг передбачити, що мене якихось півтора десятиріччя – і він стане одним із найбільш плідних, досконалих і широко знаних авторів серед психологів України і тогочасного Союзу. ...Сумлінною, наполегливою працею відповідав Юрій Зіновійович і на зовнішні перешкоди, яких надто багато було на його шляху: ...знищення створеної ним однієї з перших в СРСР і такої, що прекрасно працювала, лабораторії професійної психодіагностики, і блокування присудження йому докторського ступеня (коли протягом шести років успішно захищену дисертацію тримали, не розглядаючи, у ВАК СРСР), і ще багато чого. За цих умов Юрій Зіновійович спокійно, врівноважено й послідовно робив свою справу – зрештою виявився переможцем” [Там само, с. 66].

В нас є заперечення Г.О. Баллу на предмет “спокою” при тяжких переживаннях, стресах. ...Вийшовши з Ю.З. Гільбухом з Інституту після розпинання його на відкритих партзборах (1982) за “гріхи” – створення апаратурних методик, за які нині одержують нагороду, я сказав йому: “Бачите, Юрію Зіновійовичу, не допомогла вам наша підтримка. Виступ Г.О. Балла, Л.О. Хурсіна і мій не змогли загальмувати ораву в сорок три голоси”. А він відповідав: “Допомогли, ще й як допомогли. Якби ще ви троє мене не підтримали, то я там на місці й

помер би”. І це – не перебільшення. Коли мене вночі підкидало немов трясця, то що вже говорити про страждання душі “винуватця”.

Дієслово **ПОРАДИТИ** означає: навчити, підказати, підтримати, наставити на добрий розум... [3, с. 579]. Приступивши за протекцією Юрія Зіновійовича на 42-му році життя до роботи в Інституті психології (1975), звернув увагу, що колеги під час їх нагород, ювілеїв, обрання на вищу посаду висловлюють за звичаєм вдячність наставникам-порадиникам (НП) в основному на фінішній прямій кар’єрного зростання. І виходить, що попередні НП нехай залишаються в затінку через нашу сором’язливість, забудькуватість, поспішність.

**СОНМ** – велика група, зібрання кого-небудь [4, с. 299]. Але ж – то справа Творця, кого з цього загалу вибрати, на яке місце поставити, яку роль доручити йому. “Одних Бог наставив, по-перше, апостолами, по-друге, пророками, по-третє, вчителями, потім дав дари творення чудес, також дари зцілення, допомоги, управління, різні мови” (1 Кор. 12 : 28). Часом на перехресті життєвих доріг людині достатньо найслабшого звуку когось із найменших НП, аби вийти на вірний життєвий шлях.

Поділюсь власним *хронологічним* досвідом вдячності людям, завдяки яким, з волі Божої, вдалося із злигоднів і темряви побачити промінчик світла.

1955: Миколі Новолаєву – солдатату командир дозволив заочно навчатися у восьмому класі (м. Тирасполь). Я признався другу: “Забув те, що й знав. Зокрема прості дробі...”. Отож повернись до натуральних чисел.

1956: Роман Поліщук – однокласник (після армії): “Поки-що заховай на рік права шофера і йди вчитися на тракториста-машиніста широкого профілю в училище механізації (УМ)”, м. Бердичів.

1957: Євгеній Баліцький: “Після УМ є шанс поступити в Харківський індустріально-педагогічний технікум (ХІПТ-2)”.

1958: Афанасія Полікарпівна Окунська, вчителька російської мови і літератури, наш керівник у 5–7 класах (1946–47) консультує мене зі свого предмета для вступного іспиту в ХІПТ-2, а також Василь Вербенець, учень 9-го класу і сусід дає мені репетиторські уроки з математики у полі (випасає корову під час літніх канікул) для цієї ж мети.

1963: Микола Дудка, новий мешканець квартири на Київській ГЕС, де жив автор з 1962 року (Є.В. провалився на вступних іспитах до технічного ВНЗ, м. Київ): “Навіщо

тобі рік втрачати, подавай документи до Київського інституту народного господарства. Я навчаюсь у ньому, перейшов на другий курс”.

1969: Геннадій – працівник і аспірант Центру наукової організації праці при Мінпромбудматеріалів – ділиться інформацією про аспірантуру, шлях здобувача наукового ступеня.

1970: Григорій Карпович Карман, методист РайВНО під час роботи автора вчителем трудового навчання в ЗОШ № 2 м. Вишгорода Київської області порекомендував мені звернутися до професора університету ім. Шевченка Грищенка з метою консультації із проблематики наукового дослідження.

1971: Грищенко порадив звернутися до завідувача лабораторії профорієнтації НДІ психології МО УРСР Зої Савівни Нечипорук, а вона – до Ю.З. Гільбуха, котрий запитав мене: чи я вивчав психологію?

– Так, я вивчав в технікумі педагогіку, психологію і методику виробничого навчання.

– Технікум не враховується. Але то не страшно, було б бажання. Я й сам не мав базової психологічної освіти. Я за фахом історик, але став кандидатом психологічних наук. Просто вам доведеться скласти іспит із загальної психології, тоді це прирівняється до вищої психологічної освіти.

Юрій Зіновійович запропонував мені прочитати декілька підручників із психології. А невдовзі за його пропозицією перший директор Інституту психології Г.С.Костюк підписав наказ про зарахування мене науковим кореспондентом і слухачем семінарів із загальної психології, які він проводив. Окрім того, я приймав участь у засіданні лабораторії. У підсумку більше сорока років я віддав науковій психології: із 6 листопада 1975 року по 5 січня 2018-го працював старшим науковим співробітником Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України.

Вкажемо на достоїнства Ю.З. Гільбуха: 1) здатність прогнозувати розв’язання наукової проблеми, прискіпливе ставлення до експерименту ще до його початку, продумування оргмоментів, пілотажного етапу, основної частини; 2) дослідництво розпочинав після чітко розробленої методики, її аргументованої викладки, апробованої інструкції для керівника (Кр.) і клієнта (Кл.); 3) постійне вимагання від себе і Кл. чіткої інтерпретації одержаних результатів дослідження, їх обговорення; 4) з набуттям Кл. досвіду, вимоги до нього не зменшувалися, а навпаки, збільшувалися; коли, скажімо, аспірант, співробітник “відбивався”

від шефа наявністю статті, підготовленої самостійно, то і це Юрія Зіновійовича не надто бентежило: “Ну то й що, як надрукували? А я на місці редактора забракував би...”, або: “Без мене – робіть як знаєте, а те, що в мої руки попадає, я з виявленими огріхами не випущу”; 5) далекоглядність щодо когнітивних тенденцій у розвитку світової психологічної науки; так, коли в кінці 70-х років у газеті “Радянська освіта” Юрій Зіновійович прочитав статтю відомого московського психолога під назвою: “Тести? Слепа проба”, то він надто обурившись, сказав: “Бачили такого експерта? Ось розчищу поточні справи, то я йому покажу “сліпу” пробу. Весь цивілізований світ використовує цей прогресивний метод психодіагностики, а він ось так, огульно робить рознос... Хоча б спромігся розібратися у проблемі, а тоді вже виголошував свій вирок”. Неважко уявити собі, як Юрій Зіновійович порадив би нині, коли в освіті України вже не один рік діє незалежне оцінювання знань і компетенцій за допомогою тестування. Причому не лише школярів, студентів, а й представників масових робітничих професій [2, с. 66–67].

Ю.З. Гільбух не був кар’єристом, але й не вважав за нормальне борсання в науці самотужки. Завідування відділом або лабораторією [3] вважав оптимальним варіантом керівної діяльності, яка не переобтяжує вченого, а навіть корисна йому завдяки колективному обговоренню й апробації ідей, наукових проєктів тощо. Він не боявся, як деякі співробітники, чорнової роботи. Левову частку праці, і не лише творчої, він зазвичай звалював на свої плечі. При цьому міг, щоправда, зауважити: “Понаписували тут... А я маю колупатися в цій купі сміття, шукаючи перлину”. Коментуючи важливість долати численні бюрократичні перешкоди при організації науково-практичної роботи з диференційованого навчання молодших школярів, жартував: “Ми, подібно до бульдозера, спочатку прокладаємо дороги, розчищаємо майданчики, а тоді будемо – проводимо дослідження”.

У науковців, як відомо, і в радянські часи зарплата і гонорари (про останні сьогодні вже мало хто пам’ятає) кишеню не обтяжували. Проте висока інтелектуальна працездатність, хист до наукової діяльності дозволяли Юрію Зіновійовичу підтримувати певною мірою родинний бюджет гонорарами. Він навіть на одній із вчених рад, пам’ятаю, запропонував зменшити науковцям... зарплату, а гонорар збільшити. Це, мовляв, спонукало б наукову

молодь до наполегливішої і творчої праці, а невмільців і лінивців вимивало б з нелегкої наукової ниви. Що ж, кожен все міряє, як кажуть у народі, на свій аршин.

Лише в семи психологічних і педагогічних журналах Ю.З. Гільбух надрукував понад 70 статей. А всього в нього понад дві сотні публікацій, серед них книги і брошури, зокрема такі, як: “Психологический отбор летчиков” (1966, у складі колективу авторів), “Симбиоз людини і машини” (1968), “Психологія трудових взаємин” (1973), “Тренировочные устройства в профессиональном обучении” (1979), “Первое знакомство с инженерной психологией” (1982), “Психолого-педагогические основы индивидуального подхода к слабоуспевающим ученикам” (1985), “Психология трудового воспитания школьников” (1987, у співавторстві), “Психодиагностика в школе” (1989), “Внимание: одаренные дети” (1991), “Розумово обдарована дитина” (1993), “Темперамент и познавательные способности школьника” (1993). “Як учитися і працювати ефективно?” (1993), “Как стать надежным водителем?” (1993, у співавторстві), “Інноваційний експеримент в школі” (1994, у співавторстві), “Учитель і психологічна служба школи” (1994).

Ще одна, суто професійна риса Юрія Зіновійовича, – його ставлення до роботи колег. Незалежно від звання, посади, статусу того чи іншого автора, він прагнув дати його праці об’єктивну оцінку, “виловити” з неї все позитивне, до найменших подробиць. Робив це незалежно від особистих стосунків з автором. До цього елементарного, на перший погляд, порядку привчав і нас. “Чим ви більше знайдете у роботі автора позитивного при рецензуванні, тим більше морального права матимете для критики недоліків. Причому треба не лише формально зачитати написану вами рецензію, але поговорити з людиною, особливо мало знайомою, доброзичливо, аби не зачепити її гідності, не образити, не збити темп у подальшій роботі”, – радив молодим колегам Юрій Зіновійович. Та коли помічав, що науковець усе-таки невдоволений, тим більше, почував себе ображеним від зауважень у його роботі, то глибоко переживав, розмірковував над тим, як надалі уникнути подібних непорозумінь, просив вибачення. Іноді декілька разів, особливо в колег інших підрозділів.

Ю.З. Гільбух мав завидну впертість щодо “протаскування” напрацьованого матеріалу до друку. “У мене, – казав він, – такий принцип:

якщо моя праця не потрапила до одного видавництва, то я її, розділивши на частини, так доопрацюю, що вимушені будуть взяти в декількох місцях”. От і ще одна ознака просування до успіху розумом і потужною, ніби “бульдозером”, працею. Чим не приклад, вартий наслідування молодими науковцями? Факт: маємо генетичне коріння здібностей Юрія Зіновійовича, котре поза сумнівом. Батько – редактор обласної газети, в роки війни – кореспондент “дивізіонки” (перша замітка підлітка Юри побачила світ в “Комсомольской правде” у 1942 році). Син Євген – майстер пера у третьому поколінні. Закінчивши з відзнакою Інститут іноземних мов, став висококваліфікованим спортивним журналістом. Старша донька Євгена, Марина, також журналіст – четверте покоління. Вона понад 10 років працювала разом з батьком у спортивній газеті “Команда”.

Важливий чинник досягнень Ю.З. Гільбуха – тотальна економія часу. Посидіти двічі на рік за святковим столом було для нього великою розкішшю. Крім того, він був звільнений від домашніх обов’язків люблячими жінками: мудрою і доброю тещею Вірою Євсейною, турботливою дружиною – красунею Фаїною Абрамівною, а у випадку хвороби когось із дорослих – донькою-розумницею Лідою. Коли чоловік працював удома, Фаїна Абрамівна навшпиньках (аби не перервати стуком творчий процес) підходила і м’яким, оксамитовим та лагідним голосом промовляла: “Юра, пробач! Через скільки хвилин подавати сніданок (обід, вечерю. – Є.В.)?” Почувши відповідь, вона як вірна подруга і бездоганна помічниця в точно названий час ставила гарячу їжу на стіл. Юрію Зіновійовичу дозволялося принести з магазину сумку картоплі або овочів.

Відпустка Юрія Гільбуха відрізнялася від роботи лише тим, що він не приходив регулярно до Інституту й у кілька разів перевищував випуск творчої продукції. Як правило, “золотої” осені він з дружиною виїздив до якогось санаторію під Києвом, озброївшись кількома валізами книг та паперів, і там “відпочивав”. Тим часом засідання лабораторії переміщувались у таких випадках у Ворзель. Там же нерідко правилися і праці його колег. Для прогулянок з дружиною парковими алеями залишалося щоденно дві-три години при світлі ліхтарів.

Зовні Юрій Зіновійович був досить здоровий чоловік. Невисокий, але кремезний, груди

– колесом. Витривалий і невибагливий до умов життя: побутового комфорту, одягу, взуття, харчів. Працював зібрано, зосереджено, продуктивно і здебільшого натхненно та з великим задоволенням.

Ю.З. Гільбух наполегливо виховував висококваліфікованих фахівців-психологів. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації понад десять науковців, серед яких і автор цієї статті (“Психологічні чинники виховання працелюбства підлітків”, Київ, 1980). Загалом він був досить ерудованою людиною не лише в психології, а й у літературі, поезії, музиці, архітектурі, дизайні. Хоча, як сам визнавав, доводилося брати себе за горло і в усьому собі відмовляти заради психології. Але й психологія для нього – ціле розмаїття. Він і слухати не хотів доводів співробітників, які уникали окремих завдань, що, мовляв, не відповідали їх вузькій спеціалізації. “Психолог – фахівець універсальний”, – любив повторювати наш шеф. І важко було заперечувати, оскільки своєю власною діяльністю він цю тезу підтверджував повсюдно і вичерпно.

Мене з Юрієм Зіновійовичем єднало декілька спільних позицій. Зокрема в нас невелика вікова різниця (шість років), помірний інтерес до техніки. В обох нас обпалене війною дитинство, але мій батько не повернувся з війни, а його в 1941–45 був фронтовим кореспондентом, який на щастя повернувся живим з пекла, яке розпалюють грішники при владі. Я майже три роки жив на окупованій території і неодноразово з однолітками та зі старшими підлітками піддавав себе смертельній небезпеці, розбираючи “іграшки”, залишені фронтами воюючих сторін у 1941–44 роках. Адже немало моїх земляків-підлітків залишилися каліками, або й загинули. А Ю.З. Гільбух з мамою і маленькою сестричкою був евакуйований на Схід країни. Чотирнадцятирічний підліток працював у місцевому колгоспі Узбекистану. Перевозячи якимось на верблюді зерно з поля на тік (відстань 7 кілометрів), незнайома йому своєю поведінкою тварина вирішила показати хлопцеві свій характер. Вона вперлася і далі не хоче йти, хоч ти її вбий. Підліток Юрко “вмовляє” її, кричить, махає палицею, а верблюд і вухом не веде. Вже вечоріло, став і плаче, бо не знає, що йому робити в безкрайньому степу. Та й вовки могли напасти... Коли раптом їде на ішаку степовим шляхом якийсь узбек. Він підходить до верблюда, промовляє до нього якихось два слова незро-

зумілою мовою, і горбатий слухняно піднявся і поніс на собі нелегку ношу з золотим зерном пшениці, ніби нічого й не було, на тік.

Портрет Юрія Зіновійовича буде неповним, якщо не додати ще одного штриха. Незадовго до виїзду через сімейні обставини в Ізраїль (1995) хтось із педагогів Запоріжжя подарував йому Біблію для дітей. Я попросив у нього, щоб прочитати. “Тільки не надовго, – попередив він, – я хочу її взяти із собою”. Прочитавши Святу книгу, я під час прогулянки тихою і чарівною вуличкою Києва – Микільсько-Ботанічною, запитав у Юрія Зіновійовича: “Скажіть, будь-ласка, спочатку про ваше враження від цієї Книги”.

– Моїх атеїстичних переконань ця Свята Книга не похитнула. Але я жалкую, що вона не потрапила мені в руки у молоді роки. Я багато чого втратив від цього.

А могла не лише похитнути, але й повернути їх на діаметрально протилежні. Затримайся Юрій Зіновійович в Україні на декілька років або відмовся від еміграції, коли масовим потоком почали з’являтися духовно-християнські публікації різних спеціалістів, він би довго не втримався на атеїстичному “острівці”. Впевнений, що він, перечитавши б книги й малі публікації, написані українською, російською чи англійською мовами, взявся б глибоко вивчати в оригіналі і Слово Боже. Нижче пропонуємо публікації окремих авторів, у яких згадується творчість Юрія Зіновійовича і які побачили світ після його від’їзду до Ізраїлю. Серед них є праці й співробітників нашого Інституту, в тому числі автора, починаючи з 2001 року. Отже: Амоношвілі Ш.О. Сповідь батька синові. – Хмельницький, 2009. – С. 94; Боришевський М.Й. Етюди психолога Спогади (Ч. Духовність – оберіг української нації. – С. 185–204). – К., 2014. – С. 224; Бехтерева Н.П. Магія мозга и лабиринты жизни. Дополн. изд. / Н.П. Бехтерева. – М.: Аст; СПб: Сова, 2007. – 383 с.; Верещак Є.П. Філософсько-християнські цінності і проблеми розвитку духовного потенціалу особистості / Є.П. Верещак // Наукові записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К., 2009. – Вип. 37. – С. 102–116.; Макдауэлл Джош. Взаимосвязь с Отцом. – СПб.: Кайрос, 1998. – 201 с.; Опарин А. Тайны Библии и Глобальный кризис. – К., 2009. – 64 с.; Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття. – К., Либідь, 1998. – С. 990.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

1. Верещак Є.П. Розумом і наполегливою працею (штрихи до портрету вченого / Є.П. Верещак // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №3. – С. 53–54.  
 2. Верещак Є.П. Особистість вченого очима колег та учнів. До 80-річчя від дня народження доктора психологічних наук, професора Гільбуха Юрія Зіновійовича (1928–2000) / Є.П. Верещак, Л.М. Манилова // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №5. – С. 66–70.  
 3. Гільбух Ю.З. Психологія трудових взаємин / Ю.З. Гільбух. – К.: Знання, 1973. – 46 с.  
 4. Новий тлумачний словник укр. мови у 4-х томах. – Том 3. – К.: Аконтіт. – 1999. – С. 579.  
 5. Новий тлумачний словник укр. мови у 4-х томах. – Том 4. – К.: Аконтіт. – 1999. – С. 299.

**REFERENCES**


1. Vereshchak Ye.P. Rozumom i napolehlyvoiu pratseiu (shtrykhy do portretu vchenoho / Ye.P. Vereshchak // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2001. – №3. – S. 53–54.  
 2. Vereshchak Ye.P. / Ye.P. Vereshchak Manylova L.M. // Osobystist vchenoho ochyma koleh ta uchniv. Do 80-richehia vid dnia narodzhennia doktora psykholohichnykh nauk, profesora Hilbukha Yuriiia Zinoviiiovycha (1928–2000) // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2009. – №5. – S. 66–70.  
 3. Hilbukh Yu.Z. Psykholohiia trudovykh vzaiemyn / Yu.Z. Hilbukh. – K.: Znannia, 1973. – 46 s.  
 4. Novyi tлумachnyi slovnyk ukr. movy u 4-kh tomakh. – Tom 3. – K.: Akonit. – 1999. – S. 579.  
 5. Novyi tлумachnyi slovnyk ukr. movy u 4-kh tomakh. – Tom 4. – K.: Akonit. – 1999. – S. 299.

Надійшла до редакції 10.09.2018.  
Підписана до друку 17.09.2018.

Бібліографічний опис для цитування:

**Верещак Є. Порадник із Сонма / Євген Верещак // Психологія і суспільство. – 2018. – №3–4. – С. 251–257.**

Шановні колеги!  
Не забудьте передплатити наше видання у мережі "Укрпошта"  
на друге півріччя 2019 року  
Вартість – 154 грн 15 к.

ф. П-1			<b>А Б О Н Е М Е Н Т</b>									
	На <input type="text" value="21985"/>		журнал (індекс видання)									
	<b>ПСИХОЛОГІЯ І СУСПІЛЬСТВО</b>											
	(найменування видання)		Кількість комплектів	1								
	на 2019 рік по місяцях											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
							X	X	X	X	X	X
	Куди: _____											
	(поштовий індекс)		(адреса)									
	Кому: _____											
(прізвище, ініціали)												
<b>ДОСТАВНА КАРТКА-ДОРУЧЕННЯ</b>												
ПВ місце літер		На <input type="text" value="21985"/>		журнал (індекс видання)								
<b>ПСИХОЛОГІЯ І СУСПІЛЬСТВО</b>												
(найменування видання)												
Вартість	передплати		154 грн. 15 коп.	Кількість комплектів	1							
	переадресування		_____ грн. _____ коп.									
на 2019 рік по місяцях												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
						X	X	X	X	X	X	
поштовий індекс			місто _____			село _____						
код вулиці			область _____			район _____			вулиця _____			
буд.	корп.	кв.	Прізвище, ініціали _____									